

Welkom in Klaarkamp

Een twaalfde dorp in Dantumadeel

“Maak iets waar mensen elkaar kunnen ontmoeten”. “Iets van waar je vogels kunt zien”. “Iets waar je koffie kunt krijgen”. “Iets waar ook de boeren/grondbezitters iets aan hebben”. “Iets waar jongeren kunnen hangen”. “Iets dat geld en werk oplevert voor de hele gemeente”. “Iets voor ouderen”. “Iets dat aansluit bij de oude paden”. “Doe iets met bos”. “En doe iets tegen de wind”.

Dit zijn slechts enkele voorbeelden van de vele wensen die wij in Dantumadeel tegenkwamen. Daarnaast hebben we zelf ook nog een verlanglijstje. Zo denken we dat een nieuwe nederzetting alleen een succes kan worden als het een eigen hart en identiteit krijgt. Als het ruimte biedt aan zowel ouderen als jongeren. Als het meerwaarde oplevert voor de bestaande elf kernen in de gemeente. Als het rekening houdt met het rijke verleden van de streek. En als het daarnaast ook een impuls geeft aan natuurontwikkeling in de regio.

In Noord-Oost Friesland, 5 km ten zuiden van Dokkum, waar veen en zand elkaar raken en het coulissenlandschap overloopt in het weidse Buitenveld, bevindt zich **Dantumadeel**. Een gemeente bestaande uit elf kernen en gehuchten, te weten: Damwoude, Zwaagwesteinde, Veenwouden, Veenwoudsterwal, De Valom, Rinsumageest, Sybrandahus, Roodkerk, Driesum, Wouterswoude en Broeksterwoude. Naast een rijke historie en een verzameling zeer bijzondere landschappen, herbergt Dantumadeel onder andere ca. 19.750 inwoners, 7450 woningen, 30 kerken, 13 lagere scholen, 5 dorpshuizen, een aantal supermarkten en enkele café's.

Met deze rijke verzameling aan voorkeuren in het achterhoofd, raakten we gefascineerd door het voormalig klooster Klaarkamp. Hoewel de gebouwen zelf al generaties geleden afgebroken zijn, waren de verhalen over de Schiere Monniken nog rond. Bovendien gaven het klooster en haar bewoners destijds een geweldige impuls aan de ontwikkeling van het omliggende gebied. Zou de geschiedenis zich kunnen herhalen?

Het archeologisch waardevolle gebied nemen we als centrum voor het nieuwe dorp. Dat blijft open en wordt een centraal groen plein waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten. Er omheen komen woningen. Bijvoorbeeld moderne woudhuisjes. Klein maar betaalbaar. Of kop-hals-romp-achtige gebouwen waar wonen en werken gecombineerd kunnen worden. En een stins. Eén waar ouderen zo lang mogelijk zelfstandig thuis kunnen blijven wonen. Als nieuw herkenningspunt in het landschap.

Vervolgens vullen we ook het ten zuiden van het voormalig klooster gelegen Klaarkammermeer weer met water.

Aan de noordkant van het meer ontstaat ruimte voor wonen. En voor recreatie en kleinschalige economische bedrijvigheid. Aan de zuidkant geven we de natuur en met name de vogels vrij spel.

Onze ambitie is uiteindelijk ca 3500 mensen te huisvesten in Klaarkamp. Die mensen hebben niet alleen een dak boven hun hoofd nodig, maar ook werk en voorzieningen. Werkgelegenheid voorzien wij voorlopig vooral in de toeristische sector. Qua voorzieningen stellen we een gebouw voor waar verschillende functies gezamenlijk een onderkomen vinden. Denk aan een combinatie van zorg, onderwijs, kinderopvang, boodschappendienst en verenigingsleven.

Binding als leidend element

Centraal in ons ontwerp staat de sociale invalshoek. Meer concreet hebben we ons geconcentreerd op het begrip 'binding'. Binding met het dorp, met de grond, met de mensen, met de geschiedenis, met wonen, met werken en met de regio. We zijn gaan wandelen in Dantumadeel. En fietsen en boodschappen doen. We beklommen de Schierstins, bezochten het overdekte speelpaleis Sanjesplezier,

kampeerden bij Landschapsactiviteiten-centrum Botniahiem en kregen een rondleiding in de Planterij. We zochten naar informatie in boekhandel "Het Vergeet mij nietje". Lazen studies van de gemeente, beleidsstukken, infrastructurele plannen, leefbaarheidsonderzoeken.

En praatten met mensen. Bij de apotheek, op het station, bij de bakker, in een bouwkeetje, op een bankje in het groen, op straat of gewoon in hun eigen voortuin.

Een toerist uit Tilburg: "De mensen zijn hier heel aardig. Heel gemoedelijk. Je kunt alleen nergens een kopje koffie krijgen. Met wat lekkers". Drie meiden op een bankje in Damwoude: "Het is hier zoooo saai". Jongens aan tafel in café de Kruisweg: "Er is hier niets. Ik zit óf thuis óf hier. Er mag ook niets. Hangen we een beetje rond bellen ze gelijk de politie. En die komt dan ook meteen".

Een voormalig kraanmachinist uit Zwaagwesteinde: "Dit de armste gemeente van Nederland? Volgens mij is dit de rijkste. Er zit nergens meer zwart geld dan hier". Drie aankomende popsterren uit Groningen op station Veerwouden: "Het maakt niets uit dat hier niets is. Gezelligheid maak je zelf. We willen kunnen oefenen met de band". Een dertienjarig meisje uit de Randstad: "Ik word hier de hele tijd gegroet. Door allemaal mensen die ik helemaal niet ken. Ook door jongeren". Een gemeenteambtenaar: "Mijn hartekreet? Maak iets waar mensen elkaar ontmoeten. Over hun religies heen".

Met name dit laatste hebben we ons zeer ter harte genomen. Uiteindelijk resulteerden deze activiteiten in meer dan 80 sociale wensen. Samengevat blijkt dat mensen graag in Dantumadeel wonen. Bewoners koesteren de rust en de ruimte, de naasten hulp en de natuur. Maar ze trekken ook weg. Op zoek naar een huis, werk, opleiding, afleiding. Naar perspectief op de toekomst.

Wij willen er aan bijdragen dat mensen kunnen blijven. Vandaar onze zoektocht naar een aansprekend ontwerp voor een twaalfde dorp. Met speciale aandacht voor ouderen, starters en jongeren. En zo bijzonder dat niet alleen de nieuwe inwoners er graag willen wonen, maar ook mensen uit de omliggende dorpen er trots op zijn.

Magie van de plek

Voor een nieuw dorp is het belangrijk dat het een hart heeft. Bijvoorbeeld in de vorm van een plein of een gebouw. Maar dat is niet genoeg. Er zijn ook verhalen nodig. Het moet gaan leven. Dantumadeel is een streek waar reeds heel veel verhalen de ronde doen. Eén belangrijk element in die verhalen is het voormalig klooster Klaarkamp.

De verhalen over de Schiere Monniken, hun levenswijze, hun invloed op de streek en de relatie met bewaard gebleven monumenten als de nabij gelegen kapel en de Schierstins maakten diepe indruk op ons. Eens leefden op deze plek een groot aantal mensen bij en met elkaar en vormde het klooster het centrum van waaruit het veengebied werd ontgonnen. Is het mogelijk vanuit deze locatie opnieuw een impuls te geven aan de ontwikkeling van de regio?

Het is in vele opzichten een bijzondere plek. Denk niet alleen aan het inspirerende verleden, of de vele vogels die er graag vertoeven. Maar ook aan de mogelijkheden die wij zien voor cultuur, natuurontwikkeling, hernieuwde waterlopen, woongenot en toekomstige economische activiteiten. Bovendien past het religieuze karakter van Klaarkamp goed bij de spiritualiteit van de huidige inwoners van Dantumadeel.

Archeologisch hart

Klaarkamp of Clarus Campus wordt in 1165 als eerste Cisterciënzer klooster in Nederland gebouwd¹. Het wordt bewoond door de Schiere Monniken. Zo genoemd vanwege de kleur van hun grijze habijt (schier = grijs). Tijdens de Reformatie rond 1580 verviel het eigendom aan de Staten van Friesland en raakte het gebouw in verval. In de jaren 1858 en 1920 wordt vervolgens de terp afgegraven voor het verkrijgen van vruchtbare aarde.

¹ Aldus het informatiebord aan de huidige Klaarkampsterweg.

Onder het grasland ligt nog een schat aan historische objecten verborgen. Die willen we graag beschermen. Wellicht dat er in de toekomst immers nog activiteiten ondernomen worden iets met deze rijkdom te doen. De archeologische vindplaats vormt ook het hart van ons ontwerp. Die laten we leeg. Op beperkte beplanting, paden of kunstwerken na die indien gewenst de contouren van het onderliggende klooster doen herleven. De open ruimte kan door bewoners vervolgens ingericht en gebruikt worden. Wandelen, fietsen, paard rijden, sporten, mijmeren, recreëren. Je komt er elkaar tegen. Op afspraak of gewoon spontaan. Of omdat er een evenement plaatsvindt waar mensen graag naar toe komen.

5. Hernieuwde natuur rondom het Klaarkampermeer

We voorzien geen *landgoed* Klaarkamp, maar een *natuurgood* Klaarkamp. Op dit moment leven er vele vogels. Het lijkt daarom vreemd om hier te gaan bouwen. Toch zien wij juist op deze plek mogelijkheden voor het verbeteren van de leefomgeving van de vogels. Een belangrijk onderdeel van deze ambitie is het vernatten van het Klaarkampermeer. Dit levert een watermassa op die zowel vanuit economisch als vanuit ecologisch oogpunt nieuwe kansen biedt.

Zo willen we aan de zuidelijke zijde van het te realiseren meer de menselijke bemoeienis tot een minimum beperken.

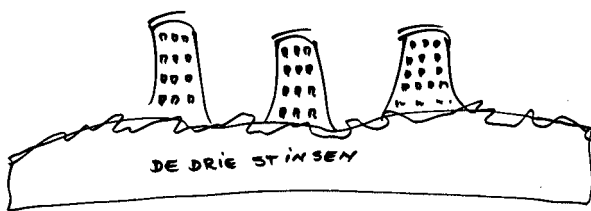
Daar krijgt de natuur de kans zich te ontwikkelen tot een ruig, moerasachtig gebied. Niet makkelijk toegankelijk voor mensen, maar des te aantrekkelijker voor vogels en andere dieren.

Aan de noordkant, tussen de restanten van het oude klooster en het natuurgebied in, ontstaat een spannende woonlocatie. Een deel van de opbrengst van deze bijzondere woningen wordt vervolgens gebruikt om de extra natuurontwikkeling te betalen. Daarnaast hebben de woningen nóg een functie. Iedereen is altijd voor natuur. Maar mensen passen hun gedrag pas daadwerkelijk aan zodra het gaat om hun directe woonomgeving. De inwoners van het nieuwe dorp zullen waarschijnlijk zeer fanatieke medestanders worden van een ieder die zich inzet voor de ontwikkeling, het beheer en behoud van het nieuw ontstane landschap.

6. Ouderen, starters en jongeren

Wat voor woningen komen er rondom de centrale archeologische site en aan de noordkant van het Klaarkampermeer? Wij laten ons graag inspireren door bestaande regionale typologieën. Denk aan moderne woudhuisjes, drijvende keuterijen, wellicht een enkele staete, een aantal kop-hals-romp-achtige gebouwen waar wonen en werken als vanouds gecombineerd kan worden en aan een eigentijdse variant van een stins. Een appartementencomplex als nieuw herkenningspunt in een landschap. Maar wel één om trots op te zijn. Net als je trots kunt zijn op de kerktoren.

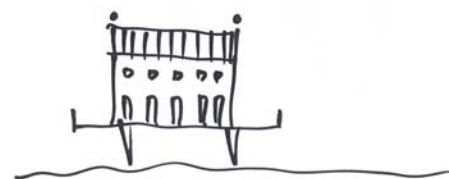

Een belangrijke vraag is wie er straks in het nieuwe dorp willen wonen. Vooralsnog richten we ons op jongeren, starters en ouderen. Fries, Hollands, gereformeerd, vrijzinnig of ongelovig, socialistisch of sociaal democratisch. We nemen hierbij de punten waarop mensen elkaar aanvullen als uitgangspunt. We denken namelijk dat ook in een tijdperk waar individualisering centraal staat, er behoefte blijft aan informele structuren. Laat ouderen of scholieren bijvoorbeeld oppassen op de kinderen van starters. Of laat mensen met een auto wat boodschappen meenemen. Biedt in ieder geval aan degenen die dat willen de ruimte een sociale structuur op te bouwen die in bestaande dorpen al zo vaak aanwezig is, maar die in een nieuw dorp nog moet groeien.

7. Te gast in het landschap of historisch erfgoed van de toekomst

Bij het ontwerpen van concrete woningen zoeken we een goede combinatie van zogenaamde lichte en zware bouw. Eén van onze doelgroepen zijn starters. Die trekken momenteel weg uit de regio o.a. vanwege de hoge prijzen van grond en behuizing. Eén oplossing is huizen te bouwen die te gast zijn in het landschap. Lichte woningen die voor een *bepaalde* tijd op *gemeenschaps*grond kunnen staan en die vervolgens na ca. 20 jaar weer makkelijk afgebroken kunnen worden om ruimte maken voor iets anders. Andere woningen, sportvelden, natuur.

Daar tegenover staat zware bouw. Dit zijn woningen en andere gebouwen die juist gebouwd worden met een lange termijn houdbaarheid als uitgangspunt. Die de pretentie hebben het historisch erfgoed van de toekomst te worden. Maar die wel de flexibiliteit hebben die bij een levensloopbestendige woning hoort. In dit huis kunnen mensen zelfstandig oud worden.

8. De charme van een dorp is dat niet alles er is

Tijdens onze bezoeken aan Dantumadeel zijn we een grote variëteit van wensen rondom voorzieningen tegen gekomen. Mensen vroegen onder andere om een grote supermarkt, of juist niet, om bedrijven, maar geen bedrijventerreinen, om een zwembad, een disco, restaurantjes, om 'iets gezelligs' in het centrum, 'iets waar mensen elkaar kunnen ontmoeten', om een kanoverhuur, een middelbare school, een hangplek voor de jeugd en één voor ouderen. Zelfs een bordeel werd genoemd.

Veel van de wensen zijn tegenstrijdig. Anderen doen geen recht aan het grote aantal voorzieningen dat reeds in Dantumadeel of directe omgeving aanwezig is. Bovendien is de charme van een dorp vaak dat niet alles er is. Je moet juist roeien met de riemen die je hebt.

Nu is het makkelijk praten als er een auto voor de deur staat, je goed ter been bent, je over een Internet aansluiting beschikt of over heel veel geld. Toch scheppen wij liever de mogelijkheid dat mensen met elkaar in contact komen en zelf dingen organiseren dan dat we de nabij gelegen dorpen en hun voorzieningen gaan nabouwen en daarmee gaan concurreren.

Uiteindelijk voorziet ons ontwerp niet in een supermarkt, noch in een grootschalige uitgaansgelegenheid, een bedrijventerrein, een sporthal, een ziekenhuis, of een kerk. Maar wél in een centraal gebouw waar verschillende activiteiten naast elkaar plaats kunnen vinden. Denk aan het verenigingsleven, een babysitcentrale, een filmzaal, een boodschappendienst. Maar ook aan een faciliteit waar mensen de zorg krijgen die zij wensen op het tijdstip en de locatie die hen het beste schikt. We weten nog niet precies hoe we het moeten noemen: gemeenschapshuis, dorps huis, kulturhus, wijkgebouw, zorgcentrale. In uitwerking zou het zelfs kunnen uitmonden in een kleine, brede middelbare school waar overdag de pubers en 's avonds volwassenen de (klas-)lokalen bevolken.

Daarnaast willen we in het dorp bewust ruimte open laten voor het ontstaan van andere, niet van tevoren door ons gedefinieerde informele ontmoetingsplaatsen. Onder andere voor de jeugd. Ouderen klagen momenteel over overlast van jongeren. Jongeren klagen dat er in de dorpen van Dantumadeel niets mag. Graag overleggen we samen met betrokkenen hoe iets als 'ruimte voor de jeugd' dan precies ingevuld zou moeten worden.

Tenslotte reserveren we expliciet ruimte voor kleinschalige bedrijven. Nieuwe dorpen worden nooit meer de oude. We denken dan ook niet dat we een nieuwe bakker of slager van voldoende werk kunnen voorzien. Maar we verwachten wel een extra stroom toeristen en beleidsruimte voor ondernemers (zie volgende paragraaf).

9. Toerisme als nieuwe bron van inkomsten

Wonen op het platteland betekent ook werken op het platteland. Met het bouwen van een aantal extra woningen ben je er dus nog niet. Het dorp moet ook geld opleveren als de huizen eenmaal verkocht en gebouwd zijn. Bovendien zullen huidige grondeigenaren en buurtbewoners weinig heil zien in het verkopen van hun grond of hun uitzicht als zij er zelf niet echt wijzer van worden.

Een voor de hand liggende bron van inkomsten in deze mooie streek is het toerisme. Het moet toch mogelijk zijn om vakantiegangers op weg naar de Wadden langer vast te houden dan alleen de rit over de N365. De gemeente Dantumadeel herbergt unieke combinaties van landschapstypes. Denk aan het coulissenlandschap tussen Rinsumageest,

Driesum en de Valom, het open Buitenveld tussen Rinsumageest, Broeksterwoude, Veenwouden en Roodkerk of het lager gelegen gebied rondom Zwaagwesteinde.

Teneinde de bestaande mogelijkheden voor toerisme nog verder te versterken denken we onder andere aan het volgende:

- Breidt de padenstructuur uit. Maak bijvoorbeeld de historische halepaden weer toegankelijk. En het oude kloosterpad.
- Gebruik ook de bestaande ruitpaden, de huidige logiesmogelijkheden in de regio en de kampioenschappen in Driessum. Bijvoorbeeld als springplank voor een aantal economische activiteiten rondom paarden. Laat de routes in de Noordelijke Friese Wouden langs het nieuwe dorp lopen en koppel daaraan bedrijvigheid als maneges, stalling, zomerkampen, traditionele begrafenissen, het fokken van Friese paarden, een uitspanning voor de passanten. Het Friese paard als middelpunt voor een heel 'paardendorp'.

- Maak beter gebruik van de mogelijkheden die het water biedt. Ruimte voor de Murk en vernatting van het Klaarkampermeer leveren behalve natuur en een mooie woonomgeving ook nieuwe waterwegen op. Inclusief een verbinding met de Dokkumer Ee (en de elfstedentocht). Houdt de pleziervaart vast in de gemeente. Bijvoorbeeld door een kleine haven aan te leggen aan de noordkant van Klaarkamp. Waar tegelijkertijd ook bewoonde historische Friese zeilschepen onderdak kunnen vinden.

- Cluster bedrijven. Dus een camping én een manege én een kanoverhuur én een fietsservice én een terras met lekkernijen én een oudheidskamer én een internetcafé én een herberg etc.
- Geef pioniers daarnaast de ruimte om zelf met initiatieven te komen. Zorg ervoor dat huidige eigenaren en bewoners van het gebied een alternatief perspectief op welvaart hebben. Geef mensen de mogelijkheid lege stallen om te bouwen tot feestruimte of woonruimte of kinderopvang of kantoorruimte of iets anders dat geld opbrengt.

- En maak gebruik van de nabijheid van Dokkum. Niet iedereen die in het nieuwe dorp gaat wonen hoeft er te werken. Je kunt makkelijk (met de fiets) vanuit het nieuwe dorp naar Dokkum om te werken. En andersom. Maak gebruik van de toeristische aantrekkingskracht van Dokkum om bezoekers ook een dag naar Dantumadeel te laten komen.

10. Het dorp als energiebron

Het nieuwe dorp als toeristische trekpleister, als natuurgebied, als voorbeeld van hoe het ook kan. Onze ambitie is een dorp te realiseren dat inspiratie biedt. Aan bewoners. Aan inwoners van naburige gemeenten. Aan beleidsmakers. Aan ondernemers. Aan kunstenaars. Aan architecten. Aan historici. Aan projectontwikkelaars. Aan bestuurders van andere regio's die naar bijzondere oplossingen zoeken.

Inspiratie. Maar ook energie. Figuurlijk; energie om ruimte te creëren voor ontwikkelingen in het landelijk gebied. Om naar nieuwe wegen te zoeken welvaart in de regio te brengen. Om een nieuwe balans te vinden tussen nostalgie en modernisme.

Maar ook letterlijk; het nieuwe dorp als bron van milieuvriendelijke energie. Denk aan windmolens, zonnepanelen en andere vormen van schone energie, geïntegreerd in het ontwerp van het dorp.

11. Ruimte voor avontuur

Eén van de dingen die ons is opgevallen tijdens onze bezoeken aan Dantumadeel, zijn de verhalen over zelfbouw. Groepen mensen die samen een huis bouwen. Eerst voor de één, en als het klaar is, op naar de ander. Wij zouden deze werkwijze ook willen koesteren in het nieuwe dorp. Laat mensen zelf hun woning neerzetten. Samen bouwen is onderdeel van de verhalen die het nieuwe dorp leven in blazen.

We pleiten dus nogmaals voor ruimte voor avontuur. Niet het hele dorp gelijk afmaken, maar een goed masterplan realiseren dat voorziet in de bouw van ongeveer 75 woningen per jaar. In kleine, afgeronde wijken. Met ruimte voor nieuwe ontwikkelingen. Misschien ontstaat er wel behoefte aan een kerk. Of een kaatsbaan. Of een disco. Of een stuk land waar kinderen gewoon een hut kunnen bouwen. Of twee. En laat juist de bewoners bepalen wat er met de diverse open ruimtes zou moeten gebeuren. Na ca. 30 jaar staat er dan een volwaardig dorp. Mét sterke verhalen, mét een sterke eigen identiteit, mét een gemeenschappelijke geschiedenis, mét bedrijvigheid en mét perspectief op de toekomst.

12. Een aansprekend ontwerp als inspirerend startpunt

Wij stellen een heleboel voor in ons ontwerp. Een centraal park boven een archeologische site, het vernatten van het Klaarkampermeer, het open graven van de Murk, het bouwen van woningen voor jongeren en ouderen, aan het water en midden in de natuur, met ruimte voor natuurontwikkeling. We creëren ontmoetingsplaatsen. Willen nieuwe bewoners in staat stellen hun

zelfstandigheid te koesteren en tegelijkertijd gezamenlijke activiteiten uit te voeren. Willen ruimte realiseren voor meer toerisme, meer kleinschalige economische bedrijvigheid, meer ruimte voor eigen initiatief. En minder beleidsmatige hindernissen.

Maar zitten huidige Dantumadelers daar op te wachten? Hoewel we geprobeerd hebben goed te luisteren, hebben we lang niet alles gehoord. We blijven tenslotte bezoekers en geen bewoners. We hebben ons verdiept in de historie van de streek, maar hebben weinig inzicht in de recente geschiedenis. Denk aan thema's voor de laatste gemeenteraadsverkiezingen, het sluiten van het dorps huis in Damwoude, of de herinrichting van de N365.

Wij zien ons ontwerp dan ook vooral als eerste stap. Als middel om een stevige discussie te voeden en een goed proces te starten met bewoners. En een nieuw ontwerp te maken waar de inwoners van Dantumadeel wél op zitten te wachten. Laat ons ontwerp vooral inspireren!